

СПІВПРАЦЯ МИРОНА КОРДУБИ З ПЕДАГОГІЧНИМИ ЧАСОПИСАМИ (ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ ПЕРІОД)

У статті проаналізовано публіцистичну діяльність М.Кордуби на сторінках педагогічних часописів на початку ХХ ст. Висвітлено його бачення шляхів модернізації українських навчальних книг, завдань наукової популяризації, структури і змісту підручників з історії. Зроблено висновок про важливість внеску педагога в обговорення актуальних проблем тогочасного освітнього руху.

Ключові слова: М. Кордуба, "Наша школа", "Каменяри", "Bukowiner Schule", Буковина.

В статье проанализирована публицистическая деятельность М.Кордубы на страницах педагогической периодики в начале ХХ в. Освещено его видение путей модернизации украинских учебных изданий, задач научной популяризации, структуры и содержания учебников истории. Сделан вывод о солидности вклада педагога в обсуждение актуальных проблем образовательного процесса того времени.

Ключевые слова: М. Кордуба, "Наша школа", "Каменяры", "Bukowiner Schule", Буковина.

In the article M.Korduba's journalistic activity on the pages pedagogical journals in the beginning of XX th century is analyzed. His vision of modernization of Ukrainian educational books, science popularization tasks, structure and contents of history textbooks is revealed. The conclusion about the importance of the teacher's contribution to discuss of topical issues of contemporary educational movement is made.

Key words: M. Korduba, "Nasha shkola", "Kamieniari", "Bukowiner Schule", Bukovina.

Постановка проблеми. Мирон Кордуба (1876-1947) – видатний український історик, письменник і суспільно-політичний діяч до сьогодні надзвичайно малознаний як педагог. Дослідники тільки розпочинають осмислення педагогічної спадщини його багатогранної натури, попри те, що все своє життя вчений присвятив викладанню – спочатку в гімназії й університеті в Чернівцях, згодом – у середніх і вищих навчальних закладах Львова, Холма і

Варшави. Найменше на сьогодні відомо про чернівецький період життя й творчості М.Кордуби (1901-1918), коли, власне, й розпочалося становлення його як педагога. З огляду на це, вважаємо за необхідне висвітлити найцікавішу сторінку його освітянської діяльності чернівецької доби – співпрацю вченого з провідними педагогічними періодичними виданнями на початку ХХ ст.

Аналіз актуальних досліджень. На сьогодні проблемі вивчення співпраці М.Кордуби з педагогічними часописами початку ХХ ст. відведено лише декілька згадок у працях Б.Головина, О.Пріцака, Я.Серкіза, О.Пенішкевич та І.Федорів [1-2; 10-13]. Однак, ці та інші дослідники зосереджувалися лише на поодиноких аспектах названої проблеми, комплексного аналізу в педагогічній історіографії тема так і не отримала. З огляду на недостатнє її опрацювання в педагогічній та історіографічній літературі, **метою статті** є комплексний аналіз проблематики публікацій М.Кордуби на сторінках провідних педагогічних періодичних видань початку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Осмислюючи питання співпраці М.Кордуби з педагогічними часописами, у першу чергу схарактеризуємо український сегмент проблеми. Найавторитетнішим українським педагогічним виданням Австро-Угорщини досліджуваного часу був журнал "Наша школа", котрий присвячувався середній і вищій українській школі. Одним з ініціаторів його видання був учитель М.Кордуби – Михайло Грушевський. У програмній статті, котра відкривала перше число "Нашої школи", М.Грушевський так визначав його мету і завдання: "Має він служити не тільки трибуною бажань і жалів, принагідних гадок і помічень представників нашої учительської верстви, а органом студіювання нашої середньої школи і його організації відповідно до потреб нашого народу. Спільними силами нашого учительства повинен він організувати передусім планове і докладне вивчення нашої середньої школи – шкільної статистики, шкільної організації і політики, її педагогічно-дидактичних і національних прикмет" [3, с. 72]. Мова йшла про українську національну школу, про її потреби і проблеми розвитку, оскільки "створення національної школи є однією з найсильніших запорук національного відродження" і що "тільки націоналізація

школи в українських землях може дати українській людині підстави успішного культурного, суспільного і економічного розвитку", "озброїти його рівносилою зброєю в конкуренції національностей, забезпечити від перспективи відставання, упослідження в загальнім культурнім і економічнім поході" [3, с. 73]. Поряд із цим, видатний педагог вважав, що журнал не повинен обмежитися суто національною проблематикою – на його сторінках повинно віднайтись також місце аналізу тогочасної школи в Австрії, Росії та інших державах, педагогічної літератури і практики, щоб можна було збагатити українських педагогів передовим дидактичним досвідом. "Наша школа", на думку М.Грушевського, повинна бути публічною трибуною, доступною як педагогам, так і представникам суспільства. Журнал мав би також слугувати своєрідним містком між українськими педагогами з різних регіонів, тим самим на практиці втілюючи гасла соборності. Реалізуючи цю ідею, на сторінках часопису друкувалися матеріали буковинських педагогів. Найчастіше ж серед буковинських освітян у журналі зустрічаємо ім'я М.Кордуби, котрий тривалий час був представником краю у редакційній колегії видання.

У 1909 р. на сторінках "Нашої школи" було опубліковано цікаву статтю М.Кордуби "Українські підручники в середніх школах на Буковині". Ця стаття була доповненою доповіддю, котру буковинський історик виголосив на засіданні Товариства імені Сковороди в Чернівцях і містила узагальнення проведеного в середовищі українських педагогів анкетування у справі українських підручників для середніх шкіл Буковини. На початку статті М.Кордуба стверджував: "Справа українських підручників для середніх шкіл на Буковині знаходиться в досить невідрадних відносинах" [4, с. 91]. Причинами такого стану речей, на думку вченого, було засилля німецької мови в середніх навчальних закладах краю, а також недостатня увага освітнього міністерства до національних проблем. Ці об'єктивні обставини, стверджував педагог, "а також брак учительських сил з відповідним знанням української мови є причиною тому, що справа видання українських підручників для середніх шкіл на Буковині не вийшла поза перші початки і що найбільше умірковані дезидерати в тім напрямі лишилися не

здійснені" [4, с. 92]. Внаслідок такого стану речей, українським педагогам Буковини доводиться користуватися методичним доробком їхніх галицьких колег, хоча це не дозволяє послідовно реалізувати регіональний компонент освіти.

Далі М.Кордуба з глибоким знанням проблеми звертається до стану справи з українськими підручниками з різних дисциплін. Він послідовно аналізує підручники з релігії, латинської мови, української мови, математики й географії. При цьому він вказує, що більшість підручників з цих ділянок є застарілими, не відповідають вимогам часу і вимагають негайної модернізації структури і змісту. Цікаво, що осмислюючи цю проблему, вчений виступає за створення єдиного національного підручника, з якого діти, не зважаючи на регіональне походження, могли б здобувати середню освіту. На його переконання, реалізація гасла соборності – це головне завдання часу. "Се не лише можливе, але й дуже легке до переведення, – пише М.Кордуба. – Галичани і Буковинці ані культурно, ані територіально не стоять так далеко від себе, щоби заходила необхідима конечність окремих шкільних підручників. [...] Спільні підручники подадуть основу до одноцільного виховання нашої молодіжи, вироблять у неї одноцільний світогляд та допоможуть усунути нездорові наслідки штучного адміністративного поділу, котрий ще досі ідейно ділить дітей спільної вітчизни" [4, с. 96-97]. Реалізація цієї відповідальної справи, вказує педагог, можлива лише колективними зусиллями галицьких і буковинських педагогів, об'єднаних у спеціальну комісію, котра повинна запропонувати свої найкращі методичні рішення в галузі підручникотворення. Важливим, на думку вченого, є також врахування передового педагогічного досвіду фахівців інших країн. З цією метою, вважає М.Кордуба, постає потреба у формуванні бібліотеки шкільних підручників, котрі є найпопулярнішими в європейських країнах.

Продовжуючи осмислення згаданої вище проблеми, М.Кордуба на сторінках "Нашої школи" опублікував низку рецензій із критичним аналізом тогочасних педагогічних видань. Ці рецензії мали на меті, крім зрозумілого критичного погляду на конкретне дидактичне видання, також ширше завдання –

розгортання дискусії про форми і шляхи модернізації навчальної книги. Найпромовистішим прикладом тут є розгорнута рецензія вченого на підручник із всесвітньої історії авторства Йосифа Чайківського. В цій рецензії М.Кордуба постає суворим критиком традиції легковаження наукових вимог до шкільних підручників. "В популярних видавництвах з області історії виробилася дивна традиція, – пише він, – яку рішучо вже раз слід би викоринити. По сій традиції історична книжка вважає ся тим більш популярно написана, чим більше напхано до неї мітичних переказів, літописних байок та анекдотів, навіть невірних дат і описів, а чим менше справдішньої, критично перевіреної історії" [9, с. 103-104]. Такий підхід, переконує педагог сучасників, є надзвичайно небезпечним, адже помилкові описи, схоплені живим інтелектом дитини, залишаються назавжди в її пам'яті і надзвичайно важко долаються як стійкий стереотип. "Пора вже зрозуміти, – пише М.Кордуба, – що популярність, приступність, легка зрозумілість книжки не може йти коштом наукової стійності, що популярність не залежить від того, що оповідаємо, але від того, як оповідаємо, тобто не від предмету, але від методу. Пора вже сказати собі і другим, що строго перевірені історичні події при відповідній інтерпретації та легким способом оповідання можуть більше заманити інтерес читача, чим недбало та нескладно переказані казки і анекдоти. Пора популяризувати історію, а перестати писати історійки" [9, с. 104]. З цих позицій оглядач і критикує книгу Й.Чайківського, на кожному кроці демонструючи хибне розуміння автором завдань популяризації наукового знання й архаїчний погляд на просвітню місію навчальної книги.

Поряд із цим, М.Кордуба обстоює вимогу мовної досконалості шкільного підручника, адже діти засвоюють при його читанні не лише фактичні знання, але й опановують практику мови. В цілому, робить висновок педагог, навчальна книга повинна бути вершиною фахової майстерності історика-популяризатора, котрий відчуває відповідальність перед підростаючими поколіннями, а не випадковим заняттям аматора.

Проблема модернізації українських підручників в Австро-Угорській імперії була зовсім не випадковою темою педагогічної творчості М.Кордуби. Так, питання

створення навчальної книги з української історії стало головним предметом його уваги на сторінках статті "Наука історії рідного краю в буковинських народних школах", що з'явилася в науковому педагогічному журналі "Bukowiner Schule" ("Буковинська школа"), який видавався у 1904-1907 рр. і був офіційним органом, фінансованим урядом. Журнал виходив за редакцією надучителя М.Кайндля і друкувався німецькою, українською і румунською мовами. До складу редакції, крім М.Кордуби, входили й інші відомі на той час освітні діячі – С.Смаль-Стоцький, О.Попович, К.Малицька, О.Маковей, Т.Безпалко, С.Канюк, О.Іваницький, І.Карбулицький, І.Герасимович, І.Вотта, К.Тумлірж та ін. У журналі були представлені фундаментальні педагогічні дослідження з дидактики й теорії виховання, їхній зміст, як доводять сучасні дослідники, відзначався високим науковим і методичним рівнем. Наукове спрямування журналу зумовлювалося тим, що автори у своїх статтях аналізували теоретичні положення педагогічної науки і показували, як ними керуються учителі краю у своїй практичній діяльності.

У згаданій статті педагог порушує питання методики викладання історії, яка, на його переконання, повинна будуватися не на сліпому запам'ятовуванні дат і подій, а пробуджувати інтерес до минулого рідного краю, а потім уже переходити до розгляду історії інших народів. Він вважає, що у школі історію можна вивчати двома шляхами: один – методом загального аналізу подій і фактів; згодом слід зупинитися на окремих важливих історичних подіях і діяльності видатних діячів. Другий метод – синтетичний – передбачав вивчення історії шляхом докладного монографічного опрацювання важливих подій, фактів і діяльності видатних діячів, а згодом – загального осмислення розглядуваних історичних явищ. На переконання М.Кордуби, останній метод найвідповідніший дидактичним завданням, котрі повинна вирішувати школа. Однак, наголошує вчений, варто дібрати цікавий ілюстративний матеріал (у першу чергу літературознавчого і краєзнавчого змісту), який силою візуальної експресії збудить інтерес до минулого рідного краю. Ділячись власним досвідом, М.Кордуба вважає, що найкраще "в'язати буковинську історію з рускою, лучити

історію краю з національною" [5, с. 209]. Саме такий шлях, переконує педагог, є одним із найефективніших для засвоєння історичних знань.

Згідно дидактичних поглядів М.Кордуби, вивчення історії повинно починатися з найближчого оточення дитини: села, повіту, краю, адже "для вироблення патріотизму, бажання служити своїй вітчизні непослідну вагу має історія рідного краю" [5, с. 208]. Автор бачив у цьому основу історичного мислення, тому що "історія рідного краю повинна бути почином пізнання історії других країв і народів, історії цілого людства". Він розглядав краєзнавство не як шлях національної відокремленості, а як те, що "збудить інтерес до історії других народів" [5, с. 208].

З огляду на висловлені вище дидактичні міркування, М.Кордуба запропонував доповнити другу і третю частини "Читанки для шкіл народних" О.Поповича усними оповіданнями з історії України, і краєзнавчого характеру. Він вважав, що історію Буковини слід пов'язати з історією Київської Русі, ознайомити учнів із географічним описом, із племенами, які населяли Київську Русь. Далі в хронологічному порядку треба розкрити такі теми: "Свята Ольга", "Як русини стали християнами", "Ярослав Мудрий", "Похід Ігоря на половців", "Напади татар", "Король Данило", "Вірний союзник", "Руський князь Лев". Особливу увагу він звертав на розкриття того історичного періоду, коли після смерті Ярослава Мудрого Київська Русь розпалася на багато князівств, бо до складу одного з них, Галицько-Волинського, і увійшла Буковина. Педагог вважав також за необхідне вивчення історії козацтва, визвольної війни проти Польщі, ролі церкви в історії України [5, с. 211]. Що ж до Буковини, то учні повинні були знати найголовніші факти про Галицько-Волинське князівство, про заснування Молдавської держави, діяльність Олександра Доброго і Стефана Великого, про святого великомученика Івана Сучавського.

М.Кордуба вважав, що саме в такій послідовності доцільно викладати перший, нижчий курс історії краю. Надалі пропонувалося поглибити вивчення внутрішнього ладу Буковини, ускладнити матеріал темами "З історії Руси", "З історії Буковини", "Як виглядало давно на Буковині?", розкриваючи становище

краю в часи Молдавської держави. Завершити курс пропонувалося великою темою "Устрий Австро-Угорщини, права і обов'язки горожан", яка мала суспільствознавчий характер і повинна була формувати головні громадянські цінності. Викладання історії Австро-Угорщини охоплювало основні риси державного устрою і Конституції, ознайомлення учнів з обов'язками і правами громадянина цієї країни, в яку входила Буковина. Це були окремі оповідання про видатні історичні події, про життя відомих історичних діячів Австро-Угорщини і світової історії (наприклад, "Цісарівна Марія Тереза"). Таким чином, викладання історії у школах повинно було слугувати як національному вихованню, так і формуванню законослухняного громадянина Австро-Угорської монархії.

Також у статті були обґрунтовані дві принципово важливі умови, що свідчать про гуманістичну спрямованість викладання історії: впливати на учнів не описами кривавих битв, а розповідями про людей, їхній побут і звичаї. Відзначимо, що така антропологізація шкільного предмета історії не була звичайною для дидактичної літератури того часу, де надалі домінувала політична й династична модель пояснення минулих подій. М.Кордуба одним із перших серед українських педагогів закликав гуманізувати предмет історичного вивчення, що цілком відповідало тогочасним західноєвропейським педагогічним новаціям.

Відзначимо, що журналом "Наша школа" співпраця М.Кордуби з українськими педагогічними часописами не вичерпувалася. Ми знаходимо його ім'я серед членів редколегії журналу "Каменярі" – друкованому органі "Вільної організації українського учительства на Буковині", що видавався в Мамаївцях. Головним редактором цього журналу був знаний буковинський педагог Ілярій Карбулицький. У цьому журналі, що мав передусім популяризаторські завдання, М.Кордуба знайомив буковинських педагогів із науково-популярними виданнями свого вчителя М.Грушевського. Рецензуючи біографічний нарис останнього про Богдана Хмельницького, оглядач на сторінках "Каменярів" насамперед відзначив: "Хоча оповідання з минувшини рідного краю і народу все знаходять найбільший попит і розповсюдження, то все таки історична популярна література у нас доволі

невеличка. А особливо бідна вона в твори, котрі стояли би зараз на висоті наукових вимог, тоб-то подавали в популярній формі останні висліди науки" [7, с. 14-15]. До невеликого кола фахових популяризаторів українського минулого, вказує М.Кордуба, у першу чергу належить М.Грушевський, котрий своїми багатими знаннями охоче ділиться з широкими колами української громадськості. Значною проблемою популярної історичної літератури, зазначає рецензент, є засилля різних легендарних знань, котрими автори нерідко зловживають, намагаючись привабити читачів. Такий підхід, слушно вказує педагог, є неприпустимим, оскільки поширює міфологічні знання, котрі, проростаючи згодом історіографічними стереотипами, надзвичайно складно долаються. М.Грушевський, підкреслює його учень, чи не вперше відмовився від такого підходу, даючи читачеві літературно оброблені, але водночас суворо вивірені історичні факти. Разом із тим, стверджує рецензент, і знаний історик не уник спокуси в одному з сюжетів своєї книги, оповідаючи читачеві переказ про тайну грамоту Владислава IV козакам, котру старшина нібито переховує з незрозумілих причин. Не зовсім відповідає дійсності, на думку критика, й змальований у книзі образ Богдана Хмельницького як людини нерішучої, цілком підвладної долі сліпого випадку. Втім, зауважені недоліки, твердить М.Кордуба, є поодинокими. Загалом же, наголошує він, завдяки високому науковому рівню, добірній мові та якісному ілюстративному матеріалу, рецензована праця постає цінним надбанням науково-популярної літератури.

Виразом щирої людської симпатії учня до особи вчителя стала ювілейна силуетка М.Кордуби з нагоди двадцятип'ятиліття творчої праці М.Грушевського, котре припало на 1910 р. У цій публікації зі знанням біографічних нюансів видатного вченого буковинську громаду було ознайомлено з огромом його національної праці, передусім у культурно-просвітній галузі. М.Кордуба слушно відзначив, що головним нервом всієї діяльності вчителя є наукова робота, результати якої вражають сміливістю історіографічного конструювання й різнобічністю опрацьованих тем. "І коли тепер історія українського народу перестала бути загуменком польської і велико-руської історіографії та стала

окремою, самостійною цариною історичної науки, то в сім заслуга Грушевського і нікого іншого, лише Грушевського!", – емоційно наголошує М.Кордуба [6].

На сторінках "Каменярів" М.Кордуба порушив також важливу на той час проблему буковинського партикуляризму, прихильники якого закликали до самоізоляції українців краю, протиставляли їм одноплемінників з інших регіонів. "Фанатики автохтонізму", як називає вчений прихильників буковинського партикуляризму, у найскладніший момент національного відродження, коли нації загрожували "заборчі апетити сусідів", розколюють народну єдність, пропагуючи утворення кількох етносів. Такий підхід є ще більш небезпечним, коли переноситься деякими представниками буковинського політикуму також на сфери культури й освіти, протиставляючи освітні практики поділених Черемошем українців.

Шкідливий вплив таких ідей М.Кордуба відзначив у молодіжному середовищі Буковини, представники котрого дедалі частіше почали повторювати сепаратистські думки старшого покоління. "Сумно і соромно перед своїми і чужими робиться людині", – пише педагог, – коли намагаються роз'єднати молодь за регіональним критерієм, адже це пряма загроза існуванню цілої української нації. У зв'язку з цим М.Кордуба патетично запитує: "Чи в той час, коли молодь на закордонній Україні посвячує не лише свою матеріальну безпеку але особисту свободу та живе в борбі за визволене поневолених, коли молодіж в Галичині замикає собі борбою о університет взагалі вступ до державної служби, чи в той час, питаю, буковинська молодь не має ніякої пильнішої справи до залагодження?" [8, с. 5]. На переконання вченого, молодь повинна займатися зовсім іншими справами, котрі могли б дати надію на відродження поділеного кордонами українського народу. Окреслюючи завдання для студіюючої молоді, педагог закликає пильно здобувати знання, щоб бути конкурентоспроможними перед фахівцями інших націй, котрі мають протекцію з боку організованіших національних спільнот. М.Кордуба пише: "...Домагайтеся рідної викладової мови в середнім і висшій школі, домагайтеся для українських повітів українських урядників, агітуйте за сим, ширіть національну і політичну свідомість

між мужицтвом, ставте такі-ж бажання до компетентних сфер, а тоді заслужите собі вдяку не лише грядущих Буковинців, але й признанє серед цілої української суспільности" [8, с. 5].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, важливим напрямком освітньої діяльності М.Кордуби на початку ХХ ст. була його співпраця з провідним педагогічними часописами Австро-Угорщини. В цих виданнях учений порушував низку важливих проблем українського педагогічного життя. Серед них першочерговим питанням було оновлення компендіуму українських підручників із широкого спектру навчальних дисциплін. Зрозуміло, що в центрі його дидактичних пошуків стояв підручник історії. Педагогічна діяльність ученого допомогла йому побачити потреби тогочасної школи, можливості в опрацюванні історичного матеріалу учнями навчальних закладів різних рівнів. Осмислюючи проблему створення українського підручника з історії нового типу, педагог-просвітитель обґрунтував важливі методичні принципи, що збагатили вітчизняну дидактичну думку ХХ ст. Важливою була й популяризаторська складова частина публікацій М.Кордуби у тогочасних педагогічних часописах. Популяризуючи освітню діяльність свого вчителя М.Грушевського, вчений намагався показати буковинській громаді цінність педагогічних ідей одного з найвидатніших галицьких педагогів. А рецензуючи тогочасні педагогічні видання, М.Кордуба ініціював обговорення ширшої проблеми – модернізації форми і змісту тогочасної навчальної книги. Важливим було також звернення публіцистичного пера вченого проти регіонального партикуляризму, котрий розколнував єдність поділеного кордонами українського народу. В сумі, вивчення публіцистичної спадщини М.Кордуби на сторінках педагогічних видань у ранній чернівецький період педагогічної діяльності актуалізує аналіз виступів видатного вченого й в інші – львівський і варшавський – окреси його життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головин Б. Мирон Кордуба: найважливіші віхи життя і наукової діяльності / Б.Головин // Тернопілля'96: регіон, річник. – Тернопіль, 1996. – С. 109-110.
2. Головин Б. Мирон Кордуба – педагог-новатор / Б.Головин // Головин Б. Нації незгасний смолоскип. Статті. Інтерв'ю. Спогади. – Тернопіль: Просвіта, 2003. – С. 135-138.
3. Грушевський М. Наша школа / Михайло Грушевський // Грушевський М.С. Твори : У 50 т. – Львів : Світ, 2005. – Т. 3 : Серія “Суспільно-політичні твори (1907 – березень 1917)”. – С. 69-73.
4. Кордуба М. Українські підручники в середніх школах на Буковині / Мирон Кордуба // Наша школа. – 1909. – Кн. III-IV. – С. 91-97.
5. Кордуба М. Наука історії рідного краю в буковинських народних школах / Мирон Кордуба // Bukowiner Schule. – 1905. – № 4. – С. 208-212.
6. Кордуба М. Михайло Грушевський (3 нагоди 25-літнього ювілею літературної діяльності) / Мирон Кордуба // Каменярі. – 1910. – Число 13 і 14. – С. 3.
7. Кордуба М. [Рец.]: Видавництво "Лан" ч. 4. Михайло Грушевський: Про батька козацького Богдана Хмельницького. Київ 1909 / Мирон Кордуба // Каменярі. – 1910. – Число 1. – С. 14-15.
8. Кордуба М. Камо грядеши / Мирон Кордуба // Каменярі. – 1909. – Число 6. – С. 4-6.
9. Кордуба М. [Рец.]: Йосиф Чайківський – Всесвітня історія. Том I. Старинна історія. (Загальна бібліотека, Ч. 30-33), Коломия, 1910. Ст. 255, 8 / Мирон Кордуба // Наша школа. – 1911. – Кн. IV. – С. 103-105.
10. Пенішкевич О.І. Розвиток українського шкільництва на Буковині (XVIII – початок XX ст.) / О.І. Пенішкевич: Монографія. Чернівці: Рута, 2002. – 520.
11. Прицак О. Мирон Кордуба і його життя / Омелян Прицак // Дзвін.– 1990.– № 7.– С. 144-146.
12. Серкіз Я. Професор Мирон Кордуба / Ярослав Серкіз // Просвіта.– 1996.– 3 берез., чис. 5.– С. 5.

13.Федорів І.О. Мирон Кордуба в історії України (кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.) / І.О. Федорів. – Тернопіль: Тернопіль Онлайн, 2001. – 127 с.